

Csáji László Koppány

Családi emlékfosztlányok Zrínyiekről, Rákócziakról

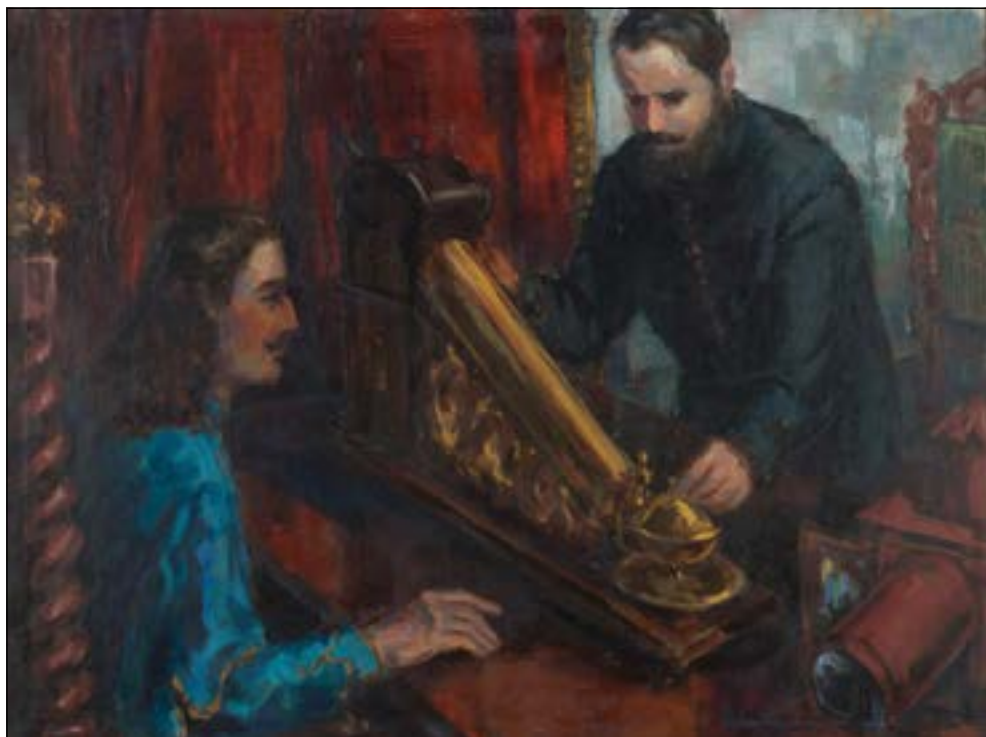
A Via Appián hurcolták, hajtották őket délre, akár a barmokat, Nápoly felé. Aki elhullott, levetkőztetve az út mellett hagyták a testét, temetetlenül. Hol volt már akkor Zrínyi Miklós és Péter, vagy épp Nádasdy Ferenc, akik katolikus létükre óvták a protestánsokat, felszóltak érdeükben! Vadkan vagy hóhér végzett velük. Szabaddá vált az út a bécsi udvar számára, hogy „pörbe idézzenek” sok száz protestáns lelkészt, és bűnbakként eltiporják őket. A református és evangélikus lelkészek perében 1671 és 1674 között több tucat prédikátort ítéltek gályarabságra, kényszermunkára. A religio volt a bűnük, nem a rebellio – zokogta otthon a gyülekezet. Capua mellett érte a halál családjunk Gócs felmenőinek egyik tagját, a gályarabságba hurcolt Gócs Mihály kálnói lelkészt is. Mondják, hogy a katolikussá lett Balassi Bálint dalát a szerencse forgandóságáról, és a szintén katolikus Zrínyi Miklós sorsáról és kitartásáról írt sorait énekelték a zsoldosok mellett a gyötrelmes gyalogúton. Egy holland tengerész 1676-ban hajóhaddal indult kiszabadítani őket, és amikor az evezőkhöz láncolt foglyokat (a túlélőket) végre felszabadította, élete legdicsebb eredményének nevezte ezt. A gályarab prédikátorok ügye nemcsak Európát rázta fel, hanem a nemzetet is – Lipót politikája megtört a konok protestáns hívek kószikláján. Ebben az időben a Csájiak is sok lelkészt adtak a hazának. Tán csak mese, hogy egyikük százéves korában

hunyt el 1760-ban, hisz a nevét már nem tudjuk. Ő ismerhette Gócs Mihályt és az 1695-ben született Csáji Mártont is, aki 1745-ben Tiszán-inneni református püspök lett negyed évszázadra. Barátja volt Rákóczi Andrásnak, aki buzgó reformátusként uradalmában védelmet adott a protestánsoknak, sőt komoly összeget áldozott arra, hogy a Felvidék e keleti szegletében birtokai szlovák ajkú lakosai is anyanyelvükön hallgassák az Igét s a zsoldosokat. Ahogy Zrínyi egyszerre volt magyar és horvát hazafi és író, vagy Bél Mátyás szlovák és magyar, úgy Rákóczi András (hazánkban az utolsó élő Rákóczi), akivel a család ezen ága kihalt, megkülönböztetés nélkül szívén viselte szlovákok és magyarok sorsát: közös nevezőjüknek tekintette a keresztyén erkölcsöt és a haza szeretetét. A 18. század közepén általa fordított, de legalábbis általa kiadott szlovák nyelvű zsoldoskönyvet máig jól ismerjük. Korunkban, amikor sokan túlértékelik és szítják a nemzeti és nemzetiségi ellentéteket (mint annak idején az osztályellentéteket), érdemes odafigyelnünk a szép számmal sorakozó ellenpéldákra is. Rákóczi Andrást az Úr 1754-ben szólította magához. Temetéséről barátja, Csáji Márton református püspök gondoskodott. Az uruktól, barátjuktól búcsúzó tömeg körében a szívre és az elmére egyaránt ható gyászbeszéd emléke sokáig megmaradt, és híre eljutott Mária Terézia fülébe is. Perbe fogták Csáji Mártont,

akinek a kancelláriához írt peres beadványai, levelei a sárospataki könyvtárban és a budapesti Ráday Levéltárban máig olvashatók. Az ellenkezéstől és összefogástól rettegő államhatalom azonban elfogatta és bebörtönözte őt. Néhányan úgy tudják, hogy a politikai foglyoknak kialakított kufsteini fellegrádban raboskodott, s ha lehet hinni a pletykáknak, éppen abban a cellában, ahova később egyik kedves református diákja, Kazinczy Ferenc is került, aki aztán könnyek közt olvasta Csáji Márton sorait a cella falán. A szlovák és magyar hívek közös kérvényei szaba-

dították ki Mártont, hogy még másfél évtizedig vezesse a felvidéki reformátusokat, támogassa hitüket, hazaszeretetüket és emberségüket.

(Korántsem mindig érdem vagy igazságosság kérdése, hogy kiket őriz meg a népelemélet, vagy kiket kanonizál egy-egy nemzet a történelemszemléletében – és kik hullanak ki tudásunk erszényéből. A családi emlékezet is csak a legritkább esetben tud két-háromszáz évre visszatekinteni. Ebben az írásomban a Csáji család tagjaitól hallott történeteket és történetfoszlányokat fűztem egybe.)

SIMÁNDI ISTVÁN ÉS II. RÁKÓCZI FERENC